

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรมของท่านพุทธทาส” เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาศาสนา (Philosophical religion research) มีวัตถุประสงค์ที่จะแสวงหาคำตอบว่า ท่านใช้กลวิธีชักจูงผู้คนให้หันมาสนใจธรรมะ และรู้จักหยิบชวยเอา **วิถีแห่งธรรม** มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรจนกลายเป็นที่กล่าวขวัญและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ตลอดศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมา

ในการค้นหาคำตอบ ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีที่นิยมใช้ในวงการตรรกวิทยา เพื่อที่จะใช้ตรวจสอบความจริงของหลักฐานข้อมูล, วิเคราะห์ความหมายของหลักฐานข้อมูล และวิเคราะห์ระบบคิดของท่านพุทธทาส ซึ่งประกอบด้วย 3 ทฤษฎี คือ (1) ทฤษฎีเชื่อมนัย (Coherence Theory) (2) ทฤษฎีสমনัย (Correspondence Theory) และ (3) ทฤษฎีปฏิบัตินัย (Pragmatic Theory) ส่วนตัวแทนข้อมูลที่ใช้เป็นกรอบคิดในการศึกษาวิเคราะห์ ประกอบด้วย (1) แนวทางปฏิบัติธรรมในสวนโมกข์ (2) แถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และกฎบัตรพุทธบริษัท (3) มรดกที่ขอลฝากไว้ (4) ภาษาคน - ภาษาธรรม (5) ปณิธาน 3 ประการของพุทธทาสภิกขุ และ (6) ส่วนปลีกย่อยอื่น ๆ เท่าที่จำเป็น ผู้วิจัยศึกษาจากข้อมูลเอกสาร, ข้อมูลภาคสนาม และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับ คือ จะช่วยให้เข้าใจ “วิธีวิทยา” ที่ท่านนำมาใช้ แล้วนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน และเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์นี้ไปใช้กับศาสตร์แขนงอื่นตามความเหมาะสม

หลังจากที่ศึกษาตามกระบวนการข้างต้นแล้ว ได้ค้นพบการใช้ภูมิปัญญาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน คือ ในขั้นแรกท่านได้ **สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบคิด** โดยประกาศนามอุทิศตนเป็น “พุทธทาส” แล้วนำหลักคำสอนที่ท่านถือว่าเป็น “หัวใจ” ของพุทธศาสนาเรื่อง “ความไม่ยึดมั่นถือมั่น” มาใช้เป็นเสมือนใบเบิกทาง โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นแม้แต่พระไตรปิฎก และยังนำหลักคำสอนเรื่อง กาลามสูตร, โคตมสูตร และมหาปเทสตี มาใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบเนื้อหาในพระไตรปิฎก เพื่อที่จะคัดทิ้งส่วนที่เชื่อว่ามีใช่พระพุทธรวณะ และนำส่วนที่เชื่อว่าเป็นพระพุทธรวณะมาใช้ก้าวตามรอยพระอรหันต์ และยังทำให้การศึกษาพุทธศาสนากลายเป็นวิทยาศาสตร์ นำภาคทฤษฎีลงสู่การปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การรวมคันถุระ (ปริยัติ) และวิปัสสนาธุระ (ปฏิบัติ) เข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากการตั้งห้องทดลองทางจิตขั้นที่สวนโมกข์ แล้วลงมือสืบค้นพระสูตร นำมาใช้เขียนหนังสือชื่อ “ตามรอยพระอรหันต์” เพื่อใช้เป็นคู่มือฝึกฝนอย่างเข้มข้นจริงจัง และประเมินผลการฝึกฝนนั้นเป็นรายวัน หลังจากได้เห็นผลเป็นประการใดแล้ว จึงนำมาอบรมสั่งสอนให้ผู้รู้ตามเห็นตาม

ภูมิปัญญาก้าวหน้าทางที่นำมาใช้มีหลายรูปแบบ ล้วนแต่ตั้งอยู่บนหลักแห่งความไม่ยึดมั่นถือมั่น ซึ่งพอจะประมวลสรุปได้ดังนี้ (1) เน้นความแปลกใหม่ ทันสมัย และไม่ซ้ำแบบใคร (2) นำปรากฏธรรมในอสังคตภาษามาตีความประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย (3) มุ่งความสำเร็จประโยชน์ในกาลชาติปัจจุบัน ไม่ต้องรอจนถึงวันตายในชาติหน้า (4) สร้างทฤษฎีสองภาษาขึ้นใช้แก้ปัญหากรณีที่พระวณะจะขัดแย้งกันเอง และทำตนเป็นผู้ไม่เคารพพจนานุกรม สร้าง “พจนานุกรมนอกราชบัณฑิต ฯ” โดยการสร้างศัพท์แปลกใหม่ รวมทั้งเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับพื้นเพของบุคคล (5) ผลิตสื่อและอุปกรณ์การสอนมากมายหลายรูปแบบ ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง คือ โรงมหรสพทางวิญญาณ (6) สอนธรรมะด้วยหลากหลายวิธี ทั้งเขียนหนังสือ (ร้อยแก้วและร้อยกรอง), เทปธรรมะ และภาพปริศนาธรรม (7) เผยแผ่ธรรมะทั้งในสถานที่และธรรมะสัญจร (8) ทำตนเป็นคน “หลุดกรอบ” ประยุกต์คำสอนต่างลัทธินิกายมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นเถรวาท มหายาน หรือลัทธินิกายใด แต่มุ่งความสำเร็จประโยชน์และส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนาเป็นสำคัญ (9) ก่อตั้ง “คณะธรรมทาน” เป็นองค์กรหรือคณะทำงาน และออกหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” เพื่อใช้เป็นกระบอกเสียง (10) ฝากมรดกธรรม และสร้างเครือข่ายสหายธรรมไว้สืบทอดพุทธศาสนา

งานวิจัยนี้ แม้มุ่งที่จะศึกษาภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรม แต่เนื้อหาสาระยังประกอบด้วยบทเรียนแห่งชีวิตและการต่อสู้, วิธีเอาชนะอุปสรรค และความพยายามที่จะพิสูจน์อุดมการณ์ที่คิดฝัน ภายใต้ปรัชญาชีวิตที่ว่า “เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง” ซึ่งสามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบทเรียนแห่งชีวิตสืบไป

Abstract

The study entitled “The Guiding Wisdom of Buddhadasa for Comprehending of Dhamma (Virtue)” is the philosophical religion research which aims at seeking the answer to a fundamental question: What approach has Buddhadasa utilized in influencing Buddhist followers’ interest in the Dhamma? Buddhadasa’s intelligent techniques in using **modes of Dhamma** for preaching Buddhism have been widely recognized and deliberated among Buddhist intellectual circles within Thailand as well as abroad during the 20th century.

In seeking such an answer, the author applied theoretical concepts relevant to the discipline of logics to make verification of the data, semantic analysis of the data, and analysis of Buddhadasa’s thoughts, using three theoretical concepts: (1) Coherence Theory; (2) Correspondence Theory; and (3) Pragmatic Theory. The representative data used as the framework for the study are the following publications: (1) Practices of Dhamma at Suan Moke; (2) Manifesto of Suan Moke on its 50 Anniversary and Buddhist Charter; (3) Heritage for Buddhists; (4) Language of Man, Language of Dhamma; (5) Three Resolutions of Buddhadasa Bhikkhu; and (6) other miscellaneous related literature. In addition to documentary data, the author also collected the data from the field study and from interviews with various persons. It is expected that the findings of the study will shed light on the methodology used by Buddhadasa in the application of Dhamma practice for the followers’ daily life and the pertinent transfer of this paradigm to other disciplines.

After thorough investigation of the procedures stated above, the author found that Buddhadasa has exercised his wisdom in the following sequences: First, **Justification of thoughts** has been established by his declared dedication as “Buddhadasa” or the “Servant of Buddha.” The “essence” of the Buddha’s teachings of “non-attachment” has been focused during his first launch of his preaching scheme. Buddhists should not be attached to any particular entity even to the Tipitaka, the Pali Canon. Teachings from Kalamasutta, Khotmesutta, and Mahapadesa 4 (principal references) have been used in verifying the content of the Tipitaka in order to delete any elements believed not to be of Buddha’s words. The teachings believed to be those of Buddha’s traditions have been applied as the ways of following the footsteps of the Worthy One. In addition, Buddhadasa has attempted to approach Buddhism study in a scientific way by putting theory into

practice. i.e. the integration of Gandha-dhura (tasks of learning) or theory with Vipasana-dhura (task of meditation) or practice, starting from the establishment of the Spiritual Laboratory in Suan Moke. Contents in the Sutta (discourse) have been analyzed which resulted in a book entitled “Following the Footsteps of the Worthy One”. Elements in the book have been used in the intensive practice of Dhamma, and the practice has been evaluated on a daily basis, the results of which have been utilized for preaching others to follow.

Buddhadhasa’s guiding wisdom comes in different forms, all of which are based on the notion of “non-attachment”. These can be briefly summarized as follows: (1) focus on novelty, contemporary, and uniqueness; (2) the interpretation of unfamiliar, old language of the Dhamma for the application with the language of modern times; (3) emphasis on attainment of benefit of Dhamma in this world, not in the hereafter world; (4) creation of the two-language theory for the purpose of solving the problems of self-conflicting Buddha’s words; not attaching to the traditional dictionaries, by inventing the so-called “Non-Royal Institute Dictionary” with the coinage of new words with linguistic styles accessible by people of different backgrounds; (5) production of preaching media and equipment in various forms, particularly well-known is the Spiritual Theater; (6) preaching Dhamma through different modes such as books (prose and poem), audio-and video tapes on Dhamma, and thought-provoking posters on Dhamma; on-site and off-site preaching of Dhamma; (7) being a “Non-Confinement” person by applying the ideas from other sects, whether the Theravada or Mahayana, or other sects, with the intention for the realization of Dhamma benefit and for better inter-religious understanding; (9) establishment of the “Dhamma Thana” as a working team or organization with the task of publishing the newspaper called “Buddhasasana” as a dissemination channel; and (10) leaving behind the Dhamma heritage and creating the Dhamma alliance network to further propagate Buddhism.

Although this research primarily aims to study the guiding wisdom of Buddhadhasa in comprehending Dhamma, the contents of the study fill with other interesting aspects: the lessons of life and struggles, triumph over obstacles, and efforts in proving the ideology under life philosophy of “live moderately but act highly,” an on-going model for leading the life.

ประกาศคุณูปการ

ด้วยอนุภาพแห่งความศรัทธาต่อท่านพุทธทาส เมื่อติดขัดข้อมูลคราวใด สิ่งที่คุณวิจัยมักกระทำ คือ นำภาพถ่ายท่านมาวางตรงหน้า ก้มลงกราบและอธิษฐานจิต แล้วมักจะค้นพบข้อมูลที่ต้องการเสมอ ฉะนั้นประกาศคุณูปการแรกที่เกิดขึ้นไว้เหนืออื่นใด คือ พระคุณของท่านพุทธทาส

ตลอดเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ในสวนโมกข์ ผู้วิจัยได้รับการอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่และสหายนธรรมในทุกด้าน จนทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงรู้สึกสำนึกบุญคุณของท่านเหล่านี้อยู่เสมอ

ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นต้องขอกราบคารวะอย่างสูงส่งแด่ พระอาจารย์พรเทพ จิตปัญโญ ผู้ซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนตัวของท่านพุทธทาส เป็นเวลานานเกือบ 15 ปี ที่ได้กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาก่อนที่จะจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์

ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ผู้ให้โอกาสทำงานชิ้นนี้ และช่วยติติงให้ข้อคิดอยู่เสมอ, ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้ช่วยวิจารณ์ให้คำแนะนำ และยังได้อนุเคราะห์ปริญญาบัตรระดับปริญญาเอกที่เกี่ยวกับท่านพุทธทาส จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย, ศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญเย็น ได้ช่วยวิจารณ์ให้ข้อคิดจนนำมาสู่การปรับปรุงในหลายแง่มุม, ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ช่วยวิจารณ์และให้คำแนะนำ, อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้ช่วยส่งข่าวคราวความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาส ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสไปร่วมแสวงหาข้อมูลนั้น ๆ, ศาสตราจารย์ ดร. เวศิน นพนิตย์ ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับวิธีนำเสนอให้กระชับรัดกุมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ อาจารย์ประสิทธิ์ ศรีสมุทร ได้เป็นผู้นำทางสำรวจบริเวณสวนโมกข์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพศักดิ์ บุญรัมย์ ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับภาษาบาลี รองศาสตราจารย์เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์เตือนพรหมเมศ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ฤทธาภิรมย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนธิ บุญฤทธิ์, อาจารย์จิราวรรณ นาคสีทอง, อาจารย์นิชาภัทร บุญรัตน์, อาจารย์กัญชลี สาครไพบูลย์, อาจารย์วรวรณดี หนูหลง ได้ช่วยตรวจสอบต้นฉบับและพิสูจน์อักษร คุณบุญเลิศ จันทระคุณเบญจวรรณ บัวขวัญ นางสาวประทุมทิพย์ ทองเจริญ นางสาวจันทรา เหมือนแก้ว และ นางสาวอัจฉราภรณ์ ทองสร้อย ได้ช่วยจัดทำต้นฉบับจนสำเร็จเรียบร้อย

ผู้วิจัยขออาราธนาอนุภาพพระรัตนตรัย ช่วยดลบันดาลให้ทุกท่าน จงได้รับความสุขความสำเร็จโดยทั่วหน้ากัน

อำนาจ ยัสโยธา